

KARAKOÇ, Sarkis
(1865-1944)

Başta Külliyyât-ı Kavânîn ve Sicill-i Kavânîn olmak üzere pek çok kanun ve mevzuatın derleyicisi olan Osmanlı hukukçusu.

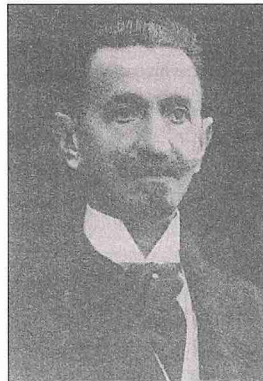
1 Eylül 1865 tarihinde İstanbul'da Hasköy'de doğdu. Edirne'de 1880-1890 yılları arasında askerî elbiseler terziliği yapan Oskian Karakoçyan'ın oğludur. 300 yılı aşkın geçmişe sahip Kayserili bir Ermeni ailesine mensuptur. Aslen bu ilin Derevank (Derevenk) köyünden olan ailenin bilinen en eski ferdi Koca Zakar'ın oğlu Karakoç'tur. Bunun adı, anılan köyün Surp Sarkis Manastırı'nda bulunan 1669 tarihli bir İncil'in üzerinde geçmektedir. Ailenin en ünlü üyesi başpiskopos Bogos Karakoçyan'dır (ö. 1825). Sarkis Efendi ilk eğitimini Hasköy'deki Nersesyan, orta eğitimini Edirne'deki Frères Assomptionistes'lerin Fransız mektebinde aldı. 1893'te İstanbul'daki Hukuk Mektebi'nden mezun oldu. Bir süre avukatlık yaptıktan sonra devlet hizmetine girdi. 1897'de Beyrut Ticaret Mahkemesi'ne müsteşar tayin edildi. Bu mahkemenin reisi ve üyeleri hakkında bazı suistimal suçlamaları sebebiyle soruşturma açılınca ertesi yıl görevinden alındı. Ancak yaptığı ciddi müdafaalardan sonra görevine iade edildi ve 23 Aralık 1899 tarihinde Selânik Birinci İstinaf Mahkemesi hâkimliğine getirildi. 14 Aralık 1901'de Preveze, 1906'da Rodos Ticaret Mahkemesi başkanlığına, ertesi yıl Kosova Mahkeme-i Fevkalâdesi müsteşarlığına, 26 Ağustos 1908'de Üsküp'teki Mahkeme-i Fevkalâde üyeliğine tayin edildi. Bu arada Bahr-ı Sefid Ticaret Mahkemesi reisliği yapan Sarkis Efendi 1909 yılında Beyoğlu noteri oldu. Birkaç ay sonra İstanbul ve Beyoğlu İstinaf Mahkemesi hâkimliğine, ertesi yıl Adliye Nezâreti Düstur Encümeni reisliğine, 14 Mayıs 1911 tarihinde İhsâiyyât ve Müdevvenât-ı Kânûniyye müdürlüğüne getirildi ve 1925 yılına kadar bu görevde kaldı. Son devlet memuriyeti Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi hukuk müşavirliğidir. Oğlu Arşak Karakoç'a göre bir süre Hariciye Nâzırı Kapriel Noradunkyan'ın danışmanlığını da yapan Sarkis Efendi, özellikle hukuk ve hukuk tarihi çalışmaları sebebiyle önce ülâ evveli, 1914'te Osmânî ve Maarif nişanlarıyla taltif edildi. 1925-1928 yılları arasında serbest avukatlık

yaptı. Ermeni cemaatinin idare işlerinde de görevler aldı; Ermeni Patrikhânesi Adlî Heyeti başkanlığı ve Ermeni Patrikhânesi Merkez İdare Kurulu üyeliğinde bulundu. 1931'de Fransa'nın Cannes şehrine taşındıysa da ekonomik sebepler yüzünden geri dönmek zorunda kaldı. Aynı zamanda bir antika uzmanı olan Sarkis Efendi 8 Mart 1944 tarihinde Büyükkada'da öldü ve Kınalıada'daki Ermeni Mezarlığı'na defnedildi.

Eserleri. Sarkis Karakoç, devlet hizmetindeki görevlerinden ziyade Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi kanunları üzerindeki derlemeleri, incelemeleri ve yayınlarıyla tanınır. Sadece İstanbul kütüphanelerinde değil Berlin, Viyana, Dresden ve Paris'teki kütüphanelerde bulunan yazma kunnâmeler üzerinde de çalışan Karakoç, hayatının sonlarına doğru gözlerini kaybetmesine rağmen yardımcılarının sayesinde yayın faaliyetlerini sürdürmüştür. Avukat İstefan Gülbenkian, Karakoç'un basılmış ve basılmamış eserlerini 1945 yılında Ermenice olarak yayımlanan *Yedikule Ermeni Hastahanesi Sâlnâmesi*'nde (s. 403-410) tanıtmıştır (Pamukciyan, VII [1987], s. 21-22). Tesbit edilebilen çalışmaları şunlardır: 1. *Miftâh-ı Kavânîn-i Osmâniyye* (İstanbul 1309). 2. *Ceza Kanunu - Tahşiyeli* (İstanbul 1329). 3. *Külliyyât-ı Kavânîn-i Cedîde* (I-II, İstanbul 1913). 4. *Ceza Kanunu* (İstanbul 1335). 5. *Zeyl-i Kânûn-ı Ticâret* (İstanbul 1336). 6. *Usûl-i Muhâkemât-ı Cezâiyye Kanunu* (İstanbul 1338). 7. *Harcırah Kanunları* (İstanbul 1339). Türkiye Büyük Millet Meclisi tâdilâtı dahil 1338 yılı sonuna kadar bütün tâdilât ve zeyilleri içine alan idare hukukuna dair bir derlemedir. 8. *Emvâl-i Gayr-ı Menkûle Kanunları - Tahşiyeli* (İstanbul 1340). Eşya hukukuna dair kanunların açıklamalı bir derlemesidir. 9. *Arazi Kanunu ve Tapu Nizam-*

nâmesi - Tahşiyeli (İstanbul 1340). 10. *Sulh Hâkimleri Kanunu - Tahşiyeli* (İstanbul 1341). Adalet hayatı ve teşkilâtıyla ilgili kanunları ihtiva eden bir eserdir. 11. *Tahşiyeli Kavânîn* (I-II, İstanbul 1341). *Miftâh-ı Kavânîn* adıyla da anılan eserin (BA, *Sicill-i Ahvâl Defterleri*, nr. 183, s. 247) tamamı on cilttir. 12. *Sicill-i Kavânîn*. 1943 yılına kadar Cumhuriyet dönemi kanun, karar, nizamnâme, tâlimat, kararnâme, tevhid-i icthâd ve Şurâ-yı Devlet kararlarının toplandığı bu kronolojik eser yirmi dört cilttir. 1926'dan itibaren yayımına başlanmış, Karakoç'un ölümünden sonra da yayımı sürdürülerek 1970'te LXI. cilde kadar getirilmiştir (Mumcu, XXXVI/143 [1972], s. 378). 13. *Direktif - Osmanlı ve Türk Mevzûât-ı Hukûkiyyesi* (I, İstanbul 1935). 1815-1934 yılları arasında Türkiye'de yürürlükte olan kanunların tahlili, alfabetik ve tahşiyeli fihristidir. Sarkis Efendi bu eserine 1937 yılına kadar ilâvelerde bulunmuş, bu arada 1935-1937 mevzuatıyla hükümden düşen mevzuatı eserden çıkarmıştır. Bu ikinci çalışması İstanbul'da 1938'de basılmıştır. 14. *Pullar ve Kıymetli Evrak* (İstanbul 1939). Yürürlükte olan ve hâşiyeleri de bulunan bir kanun kitabıdır (Pamukciyan, VII [1987], s. 22). 15. *Huzur Kanunları* (I-IV). 1940 yılına kadar gelen kanunları, bunların tâdilât ve zeyillerini ihtiva eden bir eser olup Adliye Vekâleti'nce Ankara'da yayımlanmıştır (a.g.e., VII [1987], s. 22).

Bunlardan başka henüz yayımlanmamış çok sayıda çalışması bulunan Sarkis Karakoç'un en önemli eseri *Külliyyât-ı Kavânîn**dir. Fâtih Sultan Mehmed zamanından II. Meşrutiyet'e (1908) kadar Osmanlı dönemi kanunlarını ihtiva eden ve kırk büyük dosyadan oluşan eser 1927 yılında hükümet tarafından satın alınmış olup (a.g.e., VII [1987], s. 21) halen Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'ndedir. Müellifin yayımlanmamış diğer bazı eserleri de şunlardır: *Düstûr* (Meşrutiyet dönemi kanunlarını içerir); *Mecmûa-i Mukarrerât-ı Temyiziyye* (Batı metoduyla tasnif edilmiş on iki ciltlik bir eserdir); *Patrikhaneler* (Rum ve Ermeni patrikhanelerine verilen ferman, berat ve diğer resmî evrakı ihtiva eder); *Zâbitân* (jandarmalara ve polislere dairedir); *Vergiler, Vilâyetler, Hükâm-ı Şer'* ve *Mehâkim-i Şer'iyye* (müellif bu çalışmasından kendi eserlerinde bahsetmişse de [meselâ bk. *Tahşiyeli Kavânîn*, I, 6-7] henüz bir nüshasına rastlanmamıştır).



Sarkis
Karakoç

BİBLİYOGRAFYA :

BA, *Sicill-i Ahvâl Defterleri*, nr. 183, s. 247; Sarkis Karakoç, *Tahşiyeli Kavânin*, İstanbul 1341, I, 6-7; Y. G. Çark, *Türk Devleti Hizmetinde Ermeniler*, İstanbul 1953, s. 215-217; Yaşar Karayalçın – Ahmet Mumcu, *Türk Hukuk Bibliyografyası*, Ankara 1972, s. 10, 143, 195, 222, 242, 273, 275, 289; Ahmet Mumcu, “Külliyyât-ı Kavânin. Sarkiz Karakoç'un Osmanlı Mevzuatı Derlemesi”, *TTK Belleten*, XXXVI/143 (1972), s. 377-383; Kevork Pamukciyan, “Kayserili Karakoçyan Ailesi ve Ünlü Hukuk Bilgini Sarkis Karakoç Efendi (1865-1944)”, *TT*, VII (1987), s. 20-22.



AHMET AKGÜNDÜZ

KARAKOL

Karakol kelimesinin etimolojisiyle ilgili farklı görüşler ileri sürülmekle birlikte aslının “bakmak, gözetlemek” anlamındaki **karamak** fiiline meslek bildiren **-vul** ekinin getirilmesiyle oluşturulan **karavul** olduğu sanılmaktadır (İA, VI, 289). Aynı ekle “dümdar, artçı” mânasındaki **cündavul** ve “yasakçı” mânasındaki **yasavul** kelimeleri de türetilmiştir. XIV-XIX. yüzyıllar arasında yazılmış eserlerde kelime “gözcü, nöbetçi, bekçi ve keşif kolu” anlamlarında kullanılmıştır (*Tarama Sözlüğü*, IV, 2283-2285). XVI. yüzyıl Osmanlı tarihçilerinden Hadîdî, Kosova Savaşı'nı anlatırken her iki tarafın öncü kuvvetlerini ve gece savışan güçleri “karavul” olarak anmış (*Tevârih-i Âl-i Osmân*, s. 336), XVI. yüzyıl sonlarında Selânikî de “gece baskını yapan öncü kuvvet” anlamında bu kelimeye yer vermiştir (*Tarih*, I, 162, 346, 400, 401). Karavul kelimesine bazı kaynaklarda “şüpheli yer” karşılığı verildiği dikkati çeker (Barkan, s. 239). XVII ve XVIII. yüzyıllarda da “öncü kuvvet” mânasında kullanılan tabir bazan “ince karavul” şeklinde geçer (Naîmâ, I, 94; Silâhdar, II, 154). Osmanlı döneminde kelime “karagöl / karagol”a, son zamanlarda ise “karakol”a dönüşmüş ve genellikle düşmanın âni saldırılarından korunmak için ordunun etrafını muhafaza ile görevli piyade ve süvari askerlerini ifade etmiştir. Şehir ve kasabalarda güvenliği sağlamak amacıyla içinde asker veya zaptiye memuru oturtmak için yapılan binalara önce **karavulhâne / karakolhâne**, daha sonra kısaltma yoluyla **karakol** denmeye başlanmıştır.

Karakoyunlu ve Akkoyunlu devletlerinin askerî teşkilâtında sefer esnasında ordunun en ileride bulunan ucu **karakol** olarak anılırdı (Uzunçarşılı, *Medhal*, s. 287). Bâbürlüler’de **karavul** tabiri “gözetleme, bekçi”; askerî terim olarak da “öncü, ileri

karakol, **posta**, **keşif kolu**” mânalarında kullanılmıştır (Bâbü, II, 615). Osmanlılar’da güvenlik amacıyla böyle bir teşkilâtın kuruluşu çok sonraları olmuştur. Önceleri emniyet ve asayiş işlerini subaşılar ve yasakçılar sağlamış, XIV. yüzyılın ortalarına doğru asesbaşılar gece güvenliğinden sorumlu tutulmuştur. İstanbul dışında ise beylerbeyi ve sancak beyleri bulundukları yerin güvenliğinden sorumluydu. İstanbul’un fethinin ardından gittikçe kalabalıklaşan şehrin asayişine önem verildi; İstanbul çeşitli bölgelere ayrıldı ve her bölgenin sorumluluğu bir teşkilâta bırakıldı. Bunların en önemlisi Yeniçeri Ocağı idi.

Yeniçeri ağasının sorumluluğunda yeniçeriler bu işi nöbetleşe ve şehirde kol gezerek sağlardı (D’Ohsson, VII, 348). Buna kulluk / kolluk hizmeti denirdi. İstanbul kulluklarında üç ayda, taşra kulluklarında ise dokuz ayda bir kullukçular değiştirilirdi. Kulluklar bulundukları yerleşim biriminin her türlü inzibatından sorumluydu. Korumakta oldukları bölge halkı bunlara belli miktarda ücret verirdi. İstanbul’un bazı bölgelerinin güvenliği ise cebecibaşı, topçubaşı ve bostancıbaşı gibi yüksek rütbeli görevlilere bırakılmıştı. Bunlardan cebecibaşı Ayasofya, Ahırkapı ve Hocapaşa taraflarının; topçubaşı Tophane ve Beyoğlu civarının; bostancıbaşı, başta Topkapı Sarayı olmak üzere Boğaziçi ve Haliç kıyıları ile Adalar’ın; kaptanpaşa ise İstanbul Limanı, Tersane, Kasımpaşa ve Galata’nın emniyetini sağlamakla görevliydi. Yeniçeri ağası asayişle ilgili olarak subaşı, asesbaşı, salma çuhadarı, tebdil kuloğlu çuhadarı, cellât, falakacı, böcekbaşı gibi görevlileri istihdam ederdi. Beledî ve inzibatî işlerle uğraşan subaşılar gündüzleri pazarları, mahalleleri dolaşır, temizlik denetimi yapar, bozuk yollarla ilgilenir, yıkılmak üzere olan yapıları mimarbaşıya bildirirdi. Genellikle asesbaşılarla birlikte çalışan subaşılar ellerinde kırbaç ve kamçı ile dolaşırlar, şüpheli kişileri yakalarlar, mahkeme nâibiyle beraber şüpheli evleri ararlardı. Bunlardan taşrada inzibatı sağlayanların görevi XIX. yüzyılda jandarmaya bırakıldı. Subaşılardan bir görevi de asesbaşı ile birlikte hapisanelerle meşgul olmaktı. Emirlerindeki pasbanlar gece şehrin sokaklarını dolaşarak güvenliği sağlardı (Evliya Çelebi, I, 520). Asesbaşı emrindeki asesler, başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlerde gece asayişle meşgul olurdu. Günümüzde sivil polis görevini o dönemde salma çuhadar başkan-

lığında bir kuruluş yapardı. Yeniçeri tebdillerinden olan ve “salma” da denilen yirmi otuz kişiden ibaret bu görevliler özellikle içki, fuhuş ve kumar denetiminde bulunurdu. Bazan olaya hemen müdahale ederler, bazan da durumu hükümete bildirirlerdi (Ahmed Cevad, I, 121). Böcekbaşının emrindeki böcekler, genellikle eski hırsız ve yankesicilerden seçilip daha ziyade muhbir olarak kullanılırlardı. Taşra kullukçularına “yasakçı” denirdi. Tamarını yeniçeri olan yasakçılar bulundukları şehrin güvenliğini sağlamakla yükümlü idiler.

Askerî teşkilâta, sefer esnasında ordunun önünde giden kara birlikleri **karavul** müfrezeleri (Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları*, II, 256), donanmanın önünde bulunan küçük gemiler **karavul** sefineleri adıyla bilinirdi. Bunlar asıl kuvvetlere gelebilecek âni saldırıları önlemeye çalışırdı. Ayrıca Osmanlı kıyılarını korumakla görevli olarak kontrol hizmetine ayrılmış deniz gücüne de **karakol** gemileri denirdi. İspanya ve Portekiz saldırılarına karşı Türk **karakol** gemileri Kızıldeniz sahillerini sıkı kontrol altında tutardı. Nitekim 1593 yılında Habeş eyaleti sahillerinin güvenliği için Süveyş’ten biri kadırga, diğeri kalyon iki gemi tahsis edilmişti. Gerek Hollanda ve İngiltere devletlerinin bu bölge ticaretine girmek istemeleri sebebiyle, gerekse mahallî bazı isyan hareketlerine karşı Osmanlı hükümeti Kızıldeniz’in Yemen ve Habeş eyaletleri arasındaki kısmını sürekli **karakol** gemileriyle yoklamaktaydı. Bu durum XVII. yüzyıl başlarında daha da artmıştı. Habeş beylerbeyinin izni olmadan **karakol** gemileri kimseye bu sularda geçiş imkânı vermezdi. İstanbul’dan hareket eden donanma Gelibolu Limanı’na varınca iki adet kalite **karavula** gider ve asıl donanmadan 2-3 mil uzakta demirlerdi. Bunlar şüpheli gördükleri hareketleri donanmaya bildirirlerdi. Tersane kethüdâsının kumandasında olan ve “art **karavul**” denilen on iki kadargemi ise donanmanın gerisinde durur ve aynı hizmeti görürdü (Kâtib Çelebi, s. 148). Öte yandan süvari **karakullukçularının** varlığı da bilinmektedir (Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları*, II, 64, 106). Sipah zümresi, Vezîriâzam Koca Sinan Paşa zamanından itibaren seferlerde **karavulda** beklerdi (Selânikî, I, 346; Naîmâ, I, 94). **Karavul** askerinin yakaladığı “dil” denilen esirlerden düşman hakkında bilgi alınır (Selânikî, II, 641). XVII ve XVIII. yüzyıllarda aynı anlamda geçen **karavul** tabirinin düşmanın öncü kuvvetleri için de kul-